

УДК 373.5.016:811.111

TEACHING FUTURE TEACHERS FOR DEVELOPING PUPILS' CRITICAL THINKING IN ENGLISH LANGUAGE CLASSROOM

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Hulych M. M. / Гулич М. М.,*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of English Language Practice and Methodology of its Teaching, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,**ORCID: 0000-0002-3447-9131**82100, Drohobych, Ivan Franko St., 24,**кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практики англійської мови і методики її навчання, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,**82100, Дрогобич, вул. Івана Франка, 24*

Анотація. Дослідження присвячене вивченню теоретичних та практичних основ підготовки майбутніх вчителів англійської мови до розвитку критичного мислення у школярів. У роботі розглядається сутність критичного мислення, його роль у розвитку іноземної компетентності та особливості формування цієї навички в процесі вивчення іноземних мов. Окреслено особливості методичної підготовки вчителів та представлено ефективні методики використання на уроках англійської мови.

У контексті сучасних освітніх трансформацій критичне мислення визнається ключовою компетентністю, яка дозволяє учням аналізувати інформацію, приймати обґрунтовані рішення, вирішувати нестандартні проблеми та активно брати участь у глобалізованому спілкуванні. Тому оснащення вчителів необхідними методологічними інструментами для розвитку критичного мислення учнів стає невід'ємним компонентом сучасної педагогічної освіти. Воно зосереджене на визначенні критичного мислення як педагогічного та психологічного конструкту, аналізі його характеристик, функцій та ролі у розвитку іноземної компетентності. Особлива увага приділяється тому, як критичне мислення покращує лінгвістичні, комунікативні та когнітивні навички через рефлексію, аргументацію та вирішення проблемних завдань у вивченні англійської мови.

В статті розглядаються особливості підготовки майбутніх вчителів англійської мови до розвитку критичного мислення у їхніх учнів. У цьому розділі підкреслюється важливість методологічної підготовки як ключового елемента професійного розвитку та розглядаються ефективні методи та стратегії, такі як аналітичні завдання, дискусії, тематичні дослідження, проектна робота та метакогнітивна діяльність, які можна інтегрувати в уроки англійської мови для стимулювання рефлексивного та оціночного мислення учнів.

У дослідженні наголошується на тому, що цілеспрямована підготовка майбутніх вчителів значно підвищує їхню педагогічну ефективність та здатність розвивати критичне мислення у студентів. Майбутні вчителі, які опановують відповідні стратегії, розуміють теоретичні основи критичного мислення та застосовують інтерактивні та проблемні методи, краще підготовлені до створення середовища в класі, яке сприяє самостійності, рефлексії, креативності та аналітичним навичкам. Це сприяє не лише покращенню якості освіти з англійської мови, але й формуванню компетенцій, необхідних для навчання протягом усього життя та успішної участі в сучасному світі.

Ключові слова: критичне мислення, іноземна компетентність, методична підготовка, майбутні вчителі, англійська мова, педагогічна модель.

Вступ.

Сучасна система освіти в Україні орієнтована на підготовку компетентного, творчого, критично мислячого фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти та ефективної діяльності в умовах глобалізованого інформаційного суспільства. У Концепції «Нова українська школа» підкреслюється, що одним із ключових завдань сучасного вчителя є розвиток в учнів уміння критично мислити, аналізувати інформацію, приймати самостійні рішення, формулювати обґрунтовані судження й нести відповідальність за власний вибір.

В умовах глобалізаційних процесів та посилення міжкультурних контактів перед закладами загальної середньої освіти постає важливе завдання – забезпечити підвищення освітнього потенціалу учнів, здатних орієнтуватися у різних галузях знань, необхідних для ефективної комунікації з представниками інших культур. Перехід до компетентної моделі освіти зумовлений низкою чинників об'єктивного характеру, серед яких особливої ваги набуває потреба у співіснуванні, конструктивній взаємодії та встановленні міжкультурних контактів із носіями різних мов і культурних традицій. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності школярів.

Огляд сучасних досліджень і наукових публікацій засвідчує, що питання розвитку критичного мислення посідає провідне місце у вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці. У різні періоди до його вивчення зверталися як зарубіжні дослідники (Д. Клустер, А. Кроуфорд, К. Мередіт, С. Метьюз, Р. Пауль, Д. Стіл, З. Стенберг, Ч. Темпл, Д. Халперн), так і українські науковці (О. Тягло, С. Терно, Т. Полонська та ін.), які визначили методологічні підходи до формування й розвитку цього феномена.

Формування критичного мислення є однією з наскрізних компетентностей, передбачених Державним стандартом базової середньої освіти (2020), і невід'ємною складовою сучасного навчання англійської мови. Оптимальним засобом реалізації цього завдання є застосування технології «Виклик – Осмислення – Рефлексія» (J. Steele, K. Meredith, Ch. Temple, S. Walter), яка

забезпечує логічну послідовність переходу від актуалізації знань до осмислення й оцінки нової інформації.

Формування готовності майбутніх учителів до розвитку критичного мислення учнів є одним із ключових завдань сучасної професійної підготовки педагогічних кадрів. Сучасні освітні реформи, орієнтовані на компетентнісний підхід, вимагають від учителя не лише глибокого володіння предметом, а й здатності організувати навчальний процес так, щоб він стимулював розвиток у школярів аналітичних, оцінювальних і рефлексивних умінь [3]. У контексті навчання іноземних мов критичне мислення виступає не лише інтелектуальною навичкою, а й складником іншомовної комунікативної компетентності, оскільки сприяє розвитку аналітичного сприйняття тексту, уміння дискутувати, інтерпретувати інформацію та висловлювати власну думку іншою мовою.

У наукових працях підкреслюється, що готовність учителя до формування критичного мислення безпосередньо залежить від рівня його методичної культури та професійної компетентності [6]. Зокрема, йдеться про володіння вчителем інноваційними методами навчання (дискусія, дебати, аналіз кейсів, проблемно-орієнтоване навчання), які створюють умови для розвитку критично мислячої особистості учня [4]. Дослідники наголошують, що саме методична компетентність є визначальною для здатності вчителя формувати критично мислячу особистість. Так, Г. Бондар та В. Павлюк виокремлюють у структурі професійної компетентності педагогів методичну, психолого-педагогічну, соціально-психологічну, лінгвосоціокультурну компетенції, а також педагогічну майстерність та професійну рефлексію [1, с. 219]. Усі вони забезпечують учителеві здатність застосовувати сучасні технології мисленнєвого розвитку та критично оцінювати власну педагогічну діяльність.

У сучасній методиці розвитку критичного мислення є триетапна структура (виклик – осмислення – рефлексія), яка вже стала класичною у світовій педагогіці [2]. У межах кожного з етапів учитель може застосовувати різні техніки, спрямовані на стимулювання когнітивної активності школярів, розвиток їхніх аналітичних і комунікативних умінь. Перший етап – «виклик» –

спрямований на активізацію попередніх знань і досвіду учнів. Його мета полягає у створенні внутрішньої мотивації та постановці запитань, на які потрібно знайти відповіді під час уроку.

Другий етап – «осмислення» – передбачає роботу з новою інформацією та її активне засвоєння. Учні поступово переходять від первинного сприйняття матеріалу до його аналізу й критичного оцінювання.

Третій етап – «рефлексія» – покликаний підсумувати здобуті знання, осмислити їх практичну цінність і включити у власну систему уявлень учня. На цьому етапі, важливим є те, щоб школярі не лише відтворювали матеріал, а й критично оцінювали процес навчання.

Використання таких педагогічних технік, як KWL-таблиці, Jigsaw, Mind Map, Press, синквейн, «тонкі й товсті запитання», метод «Плюс – Мінус – Цікаво» сприяють розвитку критичного мислення школярів у процесі вивчення англійської мови, активізації пізнавальної діяльності, розвитку рефлексії, умінню формулювати аргументовані судження та толерантно сприймати альтернативні точки зору.

Серед найбільш поширених методів розвитку критичного мислення в умовах компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов виділяють інтерактивні стратегії, які передбачають активну взаємодію учнів не тільки з учителем, а й між собою. Важливим є домінування активної позиції школярів у навчальному процесі. Для кожного з етапів доцільно підбирати спеціальні методи та прийоми. Особливістю формування критичного мислення у вивченні іноземних мов є поєднання когнітивної та комунікативної діяльності. Використання інтерактивних методів дозволяє учням не лише опановувати мовний матеріал, а й розвивати навички роботи з інформацією: аналізувати тексти, ставити запитання, брати участь у дискусіях, зіставляти альтернативні позиції. Це, у свою чергу, сприяє формуванню іншомовної комунікативної компетентності, адже мова виступає засобом вираження критичного осмислення дійсності.

Психолого-педагогічні дослідження підкреслюють, що критичне мислення

у навчанні іноземних мов виконує не лише пізнавальну, а й виховну функцію. Воно сприяє розвитку таких рис, як толерантність, відкритість, емпатія, що є необхідними для ефективної міжкультурної комунікації [5; 7; 8]. Саме тому розвиток критичного мислення слід розглядати як ключову умову формування в учнів здатності орієнтуватися в іншомовному середовищі та продуктивно взаємодіяти з його носіями.

Таким чином, особливості формування критичного мислення у процесі навчання іноземних мов полягають у поетапності його розвитку, взаємозв'язку когнітивних та комунікативних умінь, а також у тісній інтеграції з процесами соціалізації та міжкультурної взаємодії. Застосування технології «Виклик – Осмислення – Рефлексія» забезпечує не лише засвоєння мовного матеріалу, але й формування здатності учнів мислити самостійно, критично оцінювати інформацію та аргументовано висловлювати власні судження в іншомовному контексті.

У ході дослідження нами було розроблено, впроваджено та апробовано методичну модель підготовки майбутніх педагогів, зорієнтовану на демократичну взаємодію та фасилітативний стиль викладання.

Розроблена модель передбачала п'ять послідовних етапів: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-методичний, діяльнісно-тренінговий, рефлексивно-аналітичний і практико-оцінювальний та була спрямована на формування у студентів комплексу компетентностей – методичних, психолого-педагогічних, комунікативних і рефлексивних – необхідних для ефективного впровадження технологій розвитку критичного мислення на уроках англійської мови.

Наведемо рекомендації щодо формування готовності майбутніх учителів англійської мови до розвитку критичного мислення учнів. Отже, для ефективного формування готовності майбутніх учителів англійської мови до розвитку критичного мислення учнів, необхідно дотримуватись таких вимог та рекомендацій:

1. Орієнтація підготовки на демократичну модель навчання

Першочерговою умовою розвитку критичного мислення є зміна ролі

педагога – від джерела знань до фасилітатора навчального процесу. Майбутніх учителів слід навчати принципів демократичного педагогічного партнерства, яке передбачає: повагу до думки кожного учня; право на помилку як елемент пізнання; спільне формулювання навчальних цілей і критеріїв оцінювання; підтримку атмосфери довіри, діалогу та взаємоповаги. У процесі професійної підготовки доцільно застосовувати інтерактивні тренінги, рольові моделювання та аналіз педагогічних ситуацій, де студенти вчаться вести діалог, ухвалювати рішення спільно з учнями та долати авторитарні установки у спілкуванні.

2. Формування методичних умінь роботи з технологіями критичного мислення

Готовність учителя до розвитку критичного мислення передбачає володіння інструментарієм методик і технологій, таких як: KWL (актуалізація знань і цілей навчання), Jigsaw (кооперативне навчання через розподіл інформації), Press method (структурована аргументація), Mind Map (візуалізація понять і зв'язків), Think–Pair–Share (діалогічне осмислення інформації).

У процесі підготовки майбутніх учителів рекомендується:

- проводити практикуми з розробки уроків за трьохетапною моделлю виклик – осмислення – рефлексія;
- створювати банк вправ і завдань для кожного етапу уроку;
- навчати студентів аналізувати педагогічні ситуації, у яких учитель має спрямувати учня від репродуктивних дій до аналітичних.

Такі заняття формують методичну автономність, гнучкість мислення та здатність застосовувати технології критичного мислення у власній практиці.

3. Розвиток психолого-педагогічної та комунікативної компетентностей

Формування критичного мислення учнів можливе лише за умови, що майбутній учитель володіє: навичками створення безпечного навчального середовища, умінням мотивувати учнів до пізнання, здатністю підтримувати дискусію, ставити відкриті запитання та заохочувати до альтернативних відповідей.

Рекомендується впроваджувати тренінги на розвиток емпатійного слухання,

асертивного спілкування та рефлексії власного педагогічного стилю.

Ефективними є такі вправи:

“*Teacher as facilitator*” – моделювання ситуацій, у яких викладач має підтримати учня без оцінювання;

“*Active listening circle*” – тренування вміння слухати, перефразувати й уточнювати відповіді учнів;

“*Mistake is growth*” – обговорення ролі помилки як навчального ресурсу.

4. Розвиток рефлексивної компетентності майбутніх учителів

Ключовою складовою професійної готовності є здатність до рефлексії – усвідомлення власних педагогічних дій, помилок і досягнень. У цьому контексті доцільно застосовувати самодіагностику готовності до формування критичного мислення, що включає чотири групи компетентностей: методичні, психолого-педагогічні, комунікативні та рефлексивні.

5. Впровадження рефлексивно-аналітичних занять

Для розвитку критично мислячої педагогічної позиції доцільно систематично проводити рефлексивні семінари, під час яких студенти: аналізують власні педагогічні дії (метод *Reflection diary*), обговорюють проблемні ситуації у парах або малих групах (*Case Discussion*), створюють методичні карти уроків, спрямовані на розвиток критичного мислення учнів, формулюють висновки у форматі “*lessons learned*”. Такі заняття розвивають професійну рефлексію, вміння приймати конструктивну критику, переосмислювати власну практику та проєктувати педагогічні рішення на основі аналізу.

6. Застосування фасилітативного підходу у педагогічній практиці

Рекомендується включати у навчальні плани спецсемінари та тренінги з фасилітації, де майбутні вчителі відпрацьовують: навички керування групою динамікою, методи мотивації та підтримки учнів, техніки створення умов для самостійного відкриття знань. Під час практичної підготовки важливо формувати здатність педагога керувати процесом мислення учнів опосередковано – через запитання, обговорення, самоперевірку, а не шляхом

прямого інструктування. Такий фасилітативний підхід формує атмосферу довіри, де учні навчаються мислити, аналізувати, робити висновки та самостійно оцінювати результати навчання.

Висновки.

Отже, формування готовності майбутніх учителів англійської мови до розвитку критичного мислення учнів є комплексним процесом, що передбачає: переорієнтацію навчання на демократичну модель взаємодії; опанування технологій розвитку критичного мислення; розвиток психолого-педагогічної, комунікативної та рефлексивної компетентностей; систематичну самодіагностику і професійну рефлексію; застосування фасилітативного підходу у майбутній педагогічній діяльності.

У контексті готовності вчителя до формування критичного мислення учнів методична підготовка набуває особливої ваги, адже саме вона забезпечує інструментарій для організації навчального процесу, спрямованого на розвиток аналітичних здібностей, уміння аргументувати, співпрацювати й приймати самостійні рішення. Водночас важливим є інтегративний характер цієї підготовки, оскільки вона поєднує когнітивний, технологічний, соціальний і креативний компоненти.

Список використаної літератури

1. Бондар Г., Павлюк В. Основи професійної компетентності вчителя іноземної мови. Основи професійної компетентності вчителя іноземної мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*, Вип 48, том 1, 2022. С. 218–222.
2. Діяльнісні засади підготовки майбутніх компетентних фахівців в умовах сучасних викликів: монографія / За ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2024. 366 с.
3. Дюбанова О. Г. Технології критичного мислення на уроках англійської. *СОГБОУ СПО*, 2015. №2. С. 2–6
4. Зайцев П. Г. Розвиток критичного мислення у старшокласників через літературний аналіз. Харків: Видавництво «Освіта», 2021. С. 25–30

5. Калініченко О. В. Критичне мислення як складова компетентностного підходу в освіті. Київ: Видавництво «Нова освіта», 2020. 230 с.

6. Полонська Т. Критичне мислення як технологія компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов учнів 5–6 класів гімназії. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730320/1/%D0%A3%D0%9F%D0%96_2022_01-71-80.pdf

7. Полонська Т., Пасічник О., Горошкін І. Формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності учнів 5–6 класів гімназій : методичні рекомендації / за наук. ред. Валерія Редька ; відп. за вип. Тамара Полонська. Київ : Педагогічна думка, 2022. 60 с.

8. Пометун О. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал, 2018. 2. С. 89–98.

9. Halpern D. F. Thought and Knowledge: An introduction to Critical Thinking (5th ed.). Psychology Press, 2014. 321 p.

10. Lipman M. Critical thinking – what can it be?. In A. Ornstein & L. Behar (Eds.), *Contemporary issues in curriculum*, 1995 . P. 145–152.

11. Richards J. C., Farrell T. S. C. Professional development for language teachers: Strategies for teacher learning. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 200 p.

Abstract. *The research is devoted to the study of the theoretical and practical foundations of preparing future English language teachers to foster critical thinking in schoolchildren. The work examines the essence of critical thinking, its role in the development of foreign language competence, and the specific features of cultivating this skill in the process of learning foreign languages. The particularities of teachers' methodological training are outlined, and effective techniques for use in English lessons are presented.*

In the context of modern educational transformations, critical thinking is recognized as a key competency that enables learners to analyze information, make informed decisions, solve non-standard problems, and participate actively in globalized communication. Therefore, equipping teachers with the necessary methodological tools to foster students' critical thinking becomes an essential component of contemporary teacher education. It focuses on defining critical thinking as a pedagogical and psychological construct, analyzing its characteristics, functions, and role in the development of foreign language competence. Special attention is given to how critical thinking enhances linguistic, communicative, and cognitive skills through reflection, argumentation, and problem-solving tasks in English language learning.

It examines the specific features of preparing future English language teachers for developing critical thinking in their students. The chapter highlights the importance of methodological training as a core element of professional development and reviews effective techniques and strategies—such

as analytical tasks, discussions, case studies, project work, and metacognitive activities—that can be integrated into English lessons to stimulate learners' reflective and evaluative thinking.

The study emphasize that purposeful preparation of future teachers significantly increases their pedagogical effectiveness and ability to cultivate critical thinking among students. Future teachers who master relevant strategies, understand the theoretical foundations of critical thinking, and apply interactive and problem-based techniques are better equipped to create a classroom environment that promotes independence, reflection, creativity, and analytical skills. This contributes not only to improving the quality of English language education but also to forming competences essential for lifelong learning and successful participation in the modern world.

Keywords: critical thinking, foreign language competence, methodological training, future teachers, English language, pedagogical model.